

Maatschappelijke vorming

1ste graad B-stroom

I-MaVo-b

BRUSSEL

D/2024/13.758/009

Versie maart 2024

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen en over structuuronderdelen heen. Leerplannen geven expliciet aan voor welke leerplandoelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een leraar naar de lessen van een collega laat leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel wordt voorgesteld. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed

onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbanden doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan helpt daartoe. Het zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit het basisonderwijs, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrengen biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswork, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft de samenhang binnen de graad en met de onderliggende graad, en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan.

Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een rubriek 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben.

De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde minimumdoelen.

2 Situering

2.1 Samenhang met het basisonderwijs

Het leerplan Maatschappelijke vorming bouwt verder op het cultuurgebonden ontwikkelveld '[Ontwikkeling van oriëntatie op de wereld](#)' van het leerplan '[Zin in leren! Zin in leven!](#)' van het katholiek basisonderwijs.

2.2 Samenhang in de eerste graad

2.2.1 Samenhang met leerplannen van de algemene vorming

Het leerplan Maatschappelijke vorming vertoont verwantschap met de leerplannen Mens & samenleving A-stroom (Financieel-economische vorming), Geschiedenis A-stroom en Aardrijkskunde A-stroom.

2.2.2 Samenhang met de basisopties

Het leerplan Maatschappelijke vorming is een leerplan van de algemene vorming. Een aantal doelen van het leerplan Maatschappelijke vorming wordt verdiept en verbreed in de basisoptie Economie & organisatie.

2.3 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gebaseerd op minimumdoelen van de basisvorming en is gericht op 4 graaduren. Het leerplan is bestemd voor de B-stroom.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Maatschappelijke vorming en het vormingsconcept

Het leerplan Maatschappelijke vorming is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialogeschool. In het leerplan ligt de nadruk op maatschappelijke & historische vorming, ruimtelijke vorming en economische vorming. De wegwijzers gastvrijheid, rechtvaardigheid, duurzaamheid en kwetsbaarheid en belofte maken er inherent deel van uit.

Leerlingen leren hun weg en plaats vinden in de complexe en diverse maatschappij. Ze leren om vanuit het verleden kritisch te reflecteren over heden en toekomst. Maatschappelijke en historische vorming zet leerlingen aan om zich intercultureel te vormen en een meer *gastvrije en rechtvaardige wereld* te creëren.

In economische vorming ligt de nadruk op de integratie van economische en maatschappelijke vorming. Vanuit de wegwijzers *duurzaamheid* en *kwetsbaarheid en belofte* helpen we leerlingen om een kritische houding en ethische houding te ontwikkelen als jonge consument. Vanuit de wegwijzer *rechtvaardigheid* leren we hen oog hebben voor het verschil in kansen die mensen in de wereld hebben.

Ruimtelijke vorming leert jongeren op een *duurzame*, bezorgde en kritische manier kijken naar de aarde en de samenleving.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Zich bewust worden van heden, verleden en geschiedenis

In de eerste graad bouwen de leerlingen een historisch referentiekader op aan de hand van tijd, ruimte en kenmerken van de vier maatschappelijke domeinen. Leerlingen leren kritisch omgaan met bronnen. Door te redeneren met en over bronnen komen leerlingen tot een beargumenteerde historische beeldvorming. Leerlingen leren omgaan met maatschappelijke vragen en ontwikkelingen. Ze staan stil bij de eigen standplaatsgebondenheid en die van anderen wanneer ze historische fenomenen bestuderen. Leerlingen

maken vergelijkingen tussen verschillende historische fenomenen en leggen verbanden met het heden en de toekomst.

Zich bewust worden van de wereld en de ruimte waarin we leven

In de eerste graad bouwen de leerlingen een ruimtelijk referentiekader op. Ze situeren personen, plaatsen, patronen en processen op verschillende schaalniveaus.

Het landschap staat centraal. De leerlingen leren landschappen zien als het resultaat van veranderingsprocessen onder invloed van natuurlijke oorzaken en menselijke ingrepen.

Financieel en economisch bewust worden

Vanuit de wegwijzers duurzaamheid en kwetsbaarheid en belofte helpen we leerlingen een kritische en ethische houding ontwikkelen als jonge consument en hen weerbaar maken ten aanzien van invloeden uit de wereld. Leerlingen moeten in eerste instantie nadenken of hun aankopen wel noodzakelijk en duurzaam zijn vooraleer ze hun persoonlijk budget of dat van het gezin aanspreken.

Elke burger is betrokken bij het economisch leven waarin gezinnen en bedrijven een belangrijke rol spelen. Ook de overheid is niet weg te denken uit het leven van elk individu. Leerlingen van de eerste graad komen dagelijks in contact met voorzieningen die door de overheid worden verstrekt zoals onderwijs, ouderenzorg. In hun directe omgeving (via ouders of media) vangen ze allerlei signalen op over de rol van de overheid. Inzicht in de inkomsten en uitgaven van de overheid biedt leerlingen een correct en volledig kader om dergelijke informatie te kunnen plaatsen.

3.3 Opbouw

Het leerplan bestaat uit drie rubrieken:

- zich bewust worden van heden, verleden en geschiedenis;
- zich bewust worden van de wereld en de ruimte waarin we leven;
- financieel en economisch bewust worden.

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met het basisonderwijs

In het leerplan '[Zin in leren! Zin in leven!](#)' van het katholiek basisonderwijs wordt een basis gelegd voor de kennis en vaardigheden die in het leerplan Maatschappelijke vorming aan bod komen. We bouwen verder op het cultuurgebonden ontwikkelveld '[Ontwikkeling van oriëntatie op de wereld](#)' met name op de ontwikkelthema's '[Oriëntatie op de samenleving](#)', '[Oriëntatie op tijd](#)' en '[Oriëntatie op de ruimte](#)'.

Leerlingen in de B-stroom hebben de leerplandoelen van het leerplan 'Zin in leren! Zin in leven!' niet of in onvoldoende mate bereikt en beschikken niet over een getuigschrift basisonderwijs. De specifieke voorkennis van de leerlingen kan bijgevolg erg verschillen.

3.4.2 Samenhang in de eerste graad

Het leerplan Maatschappelijke vorming vertoont verwantschap met de leerplannen Mens & samenleving A-stroom (Financieel-economische vorming), Geschiedenis A-stroom en Aardrijkskunde A-stroom.

3.4.3 Samenhang met de tweede graad en derde graad

In het leerplan Maatschappelijke vorming van de tweede graad vind je de rubrieken 'zich bewust worden van heden, verleden en geschiedenis' en 'zich bewust worden van de wereld en de ruimte waarin we leven'. Daarnaast bevat het leerplan Maatschappelijke vorming tweede graad ook een rubriek 'Wetenschappelijk geletterd worden'.

Hieronder vind je een overzicht van inhoud die aan bod komt in de eerste, tweede graad en derde graad.

Eerste graad	Tweede graad	Derde graad
Historisch en ruimtelijk situeren	Historisch situeren en ruimtelijk absoluut en relatief situeren	Historisch situeren en ruimtelijk absoluut en relatief situeren
Aangereikte bronnen over eenzelfde historisch fenomeen vergelijken	Bronnen over eenzelfde historisch fenomeen vergelijken op basis van betrouwbaarheid	Bronnen over historische fenomenen vergelijken op basis van betrouwbaarheid
Betekenis geven aan historische fenomenen	Betekenis geven aan historische fenomenen	Betekenis geven aan historische fenomenen uit westerse en niet-westerse samenlevingen
Gelijkenissen en verschillen tussen vroeger en nu	Gelijkenissen, verschillen en verbanden tussen vroeger en nu	
		Mythevorming
Betekenis, principes en werking van een democratische rechtstaat, inclusief eigen verantwoordelijkheid	Betekenis, principes en werking van een democratische rechtstaat, inclusief eigen verantwoordelijkheid	Betekenis, principes en werking van een democratische rechtstaat, inclusief eigen verantwoordelijkheid
Natuurlijke en menselijke landschapselementen, ruimtelijke relaties in een landschap, landschapsveranderingen	Ruimtelijke gevolgen van demografische processen, productie en consumptie	Oorzaken, spreiding en gevolgen van natuurfenomenen
Functioneel gebruik van geografische hulpbronnen met inbegrip van GIS-viewers	Functioneel gebruik van geografische hulpbronnen met inbegrip van GIS-viewers	Functioneel gebruik van geografische hulpbronnen met inbegrip van GIS-viewers
Argumenteren van keuzes bij aankopen		Argumenteren van keuzes bij aankopen rekening houdend met de totale kostprijs en de financieringskost.
Beoordelen van courante betaalmiddelen en verkoopkanalen		
Rol van gezinnen als consumenten en bedrijven als producenten.		
Impact inkomsten en uitgaven van de overheid op de economie		Impact inkomsten en uitgaven overheid op samenleving en beperking ongelijkheid door overheid
Maatschappelijk verantwoord ondernemen		

3.5 Maatschappelijke vorming in een observerende en oriënterende graad

Dit leerplan kan ertoe bijdragen de interesse en aanleg van leerlingen te stimuleren, te observeren en te onderzoeken om het observatie- en oriëntatieproces in functie van een studiedomein te ondersteunen. Een leerling die geboeid is door Maatschappelijke vorming is mogelijk een leerling die interesse en aanleg heeft voor de studiedomeinen Maatschappij en welzijn of Economie en organisatie.

Het leerplan biedt ook kansen om de interesse van leerlingen te verbreden en op die manier na te gaan of een leerling interesse of aanleg vertoont voor andere studiedomeinen.

3.6 Aandachtspunten

Opbouw

De leerling groeit vanuit diverse invalshoeken als persoon in de samenleving: 'zich bewust worden van heden, verleden en geschiedenis', 'zich bewust worden van de wereld en de ruimte waarin we leven' en 'financieel en economisch bewust worden'.

Die invalshoeken zijn opgenomen als afzonderlijke rubrieken in het leerplan. Bij het werken aan de leerplandoelen uit de verschillende rubrieken, creëer je voorwaarden om leerlingen te helpen groeien als persoon in de samenleving.

Het doel van maatschappelijke vorming is enerzijds leerlingen vanuit verschillende perspectieven leren kijken naar de samenleving. Anderzijds leren ze hoe hun eigen keuzes en gedrag invloed hebben op het groter geheel. Bij de opbouw van het leerplan gaan we uit van een sterke interactie tussen de krachtlijnen en de rubrieken. Een dergelijke rubricering nodigt uit tot een interdisciplinaire aanpak tussen doelen uit diverse maatschappelijke domeinen: historisch, ruimtelijk en economisch.

Didactische aanpak

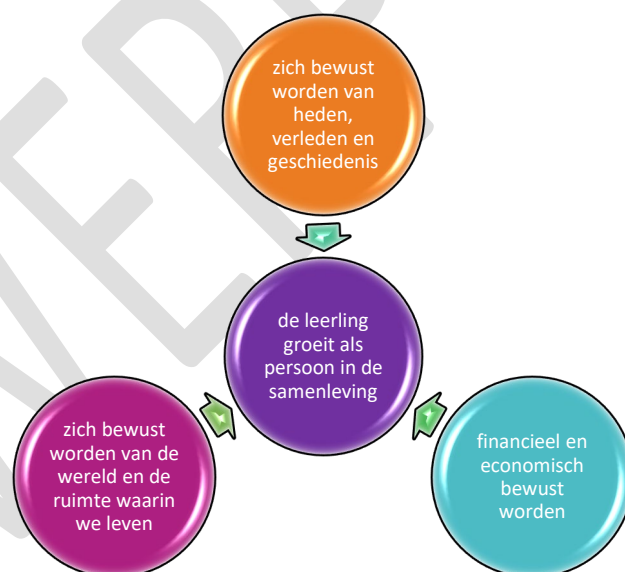
De leerlingen van de eerste graad B-stroom vormen een diverse groep. Dat maakt een gedifferentieerde aanpak belangrijk. Meer info over [pedagogisch-didactische thema's](#) en specifiek over [differentiatie](#) vind je op de website van Katholiek Onderwijs Vlaanderen.

In de B-stroom verloopt het leerproces inductief: levensechte opdrachten kunnen inspelen op de ervaring van leerlingen maar kunnen ook de ervaringswereld van leerlingen verbreden.

In de B-stroom biedt de praktijkgericht vorming een uitgelezen kans om linken te leggen met de leerplandoelen van dit leerplan en aan te sluiten bij de leefwereld van de leerling.

Leerlingen van de B-stroom hebben behoefte aan duidelijke structuur en ondersteuning zowel wat betreft de inhoud van het geleerde als wat betreft het leren zelf. Sturing heeft op termijn de zelfstandige ontwikkeling van de leerling op het oog.

Aanpak leerplandoelen

Via maatschappelijke vorming willen we leerlingen leren begrijpen hoe de wereld van vandaag in elkaar zit en hen stimuleren om constructief bij te dragen aan de maatschappij van morgen. Daarom leggen we waar mogelijk ook linken tussen de verschillende rubrieken.

De leerplandoelen moeten niet worden gelezen als een chronologische lijn voor de uitwerking in lessen. Je hebt de vrijheid om te bepalen in welke volgorde je ze aanbiedt en welke leerplandoelen je combineert. Bij de uitwerking van lessen en projecten gaat het steeds over één of meer leerplandoelen al dan niet uit verschillende leerplanrubrieken. Alle leerplandoelen zijn evenwaardig.

Bepaalde leerplandoelen vragen een specifieke expertise of sluiten meer aan bij de expertise van een bepaalde leraar. De vakgroep is bij uitstek het forum om daarover af te stemmen.

Een leerplandoel op zich is geen tijdsindicatie: er zijn leerplandoelen die heel wat tijd vragen om ze effectief te realiseren, andere leerplandoelen zijn sneller verworven.

3.7 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

Disclaimer: de leerplandoelen die gelden voor de eerste graad zijn onder voorbehoud van de goedkeuring van de nieuwe minimumdoelen basisvorming eerste graad door het Vlaams Parlement.

4.1 Zich bewust worden van heden, verleden en geschiedenis

Minimumdoelen

LPD 1 De leerlingen situeren **historische fenomenen** uit hun leefwereld en historische fenomenen in tijd en ruimte op een gegeven tijdlijn met de **courante westerse periodisering** en op een kaart.

Duiding: Historische fenomenen uit maatschappelijke domeinen zoals

- politiek: rechten en plichten, bestuursvorm;
- economisch: betaalmiddelen, werkomstandigheden;
- sociaal: rol van de man en de vrouw in de samenleving, rol van religie in de samenleving, impact van migratie op de samenleving;
- cultureel: kunst, onderwijs, vrije tijd, kleding.

Niet alle maatschappelijke domeinen moeten aan bod komen. Het is ook niet de bedoeling om alle voorbeelden te behandelen.

De leerlingen moeten de historische periodes noch de exacte scharnierpunten kunnen benoemen. Ze moeten wel historische fenomenen kunnen situeren op

een gegeven tijdlijn waarop de historische periodes zijn aangegeven. Scharnierpunten zijn voor interpretatie vatbaar. Daarom maak je in de vakgroep best afspraken over waar je die legt.

Wenk: Je kan zowel historische elementen uit de leefwereld van de leerlingen als kenmerkende historische fenomenen aan bod laten komen. Voorbeelden uit de eigen leefwereld: games, films, stripverhalen, gezelschapsspellen, gebouwen, erfgoed, sporen uit het verleden.

Wenk: Je kan een link leggen met LPD 6 (lokaliseren van plaatsen op kaarten) of LPD 12 (betaalmiddelen). Je kan ook linken leggen met andere historische leerplandoelen zoals LPD 5 (rechten en plichten in een democratie).

LPD 2 De leerlingen vergelijken aangereikte bronnen over eenzelfde historisch fenomeen met focus op het standpunt van de maker(s) van de bronnen.

Duiding: Je vergelijkt telkens twee of meer bronnen over dezelfde persoon, plaats of gebeurtenis uit dezelfde (historische) periode met oog voor het standpunt en de bedoeling van diegene die de bron heeft gemaakt. Zo leren leerlingen inzien dat bronnen nooit neutraal, volledig of objectief zijn.

Wenk: Je hoeft niet telkens in te zetten én op personen én op groepen én op gebeurtenissen én op ontwikkelingen. In functie van een actueel thema, een gekozen maatschappelijk domein ... kan je relevante personen, groepen, gebeurtenissen of ontwikkelingen aanhalen.

Wenk: Bronnen laten ons toe het verleden te reconstrueren. Dat betekent dat geschiedenis kan veranderen wanneer er bijvoorbeeld een nieuwe bron wordt gevonden. Daarnaast zijn er ook zaken die hypothetisch zijn: we kunnen ons immers enkel baseren op de bronnen waar we toegang toe hebben. Leerlingen leren dat het beeld van het verleden altijd onvolledig is. Er ontbreken bronnen, ze raken zoek, beschadigd of zijn vernietigd.

Je kan linken leggen met de actualiteit bv. via artikels of mediaberichten over opgravingen, nieuwe vondsten, resultaten van een nieuwe studie of nieuwe inzichten.

Wenk: Je kan werken met concrete voorbeelden zoals bronnen over het leven van vrouwen, dagboeken vergelijken van soldaten die aan een verschillende kant staan in een oorlog, propagandafilmpjes, schoolreglementen uit het verleden vergelijken (en vergelijken met het huidige schoolreglement).

LPD 3 De leerlingen leggen aan de hand van eenvoudige voorbeelden uit dat mensen een andere betekenis kunnen geven aan historische fenomenen.

Samenhang eerste graad: I-GOD-b: T1, 3

Duiding: Historische betekenisgeving hangt samen met de vraag wat belangrijk was in het verleden. De leerlingen lichten toe waarom bepaalde personen, groepen, gebeurtenissen of ontwikkelingen belangrijk zijn geweest voor samenlevingen of groepen.

Het is de bedoeling dat leerlingen beseffen dat beeldvorming gekleurd, soms eng en soms ongenueanceerd is doordat mensen worden beïnvloed door de tijd waarin

ze leven en door het eigen kader van waaruit ze denken.

Wenk: Je kan inspelen op de actualiteit of gebruik maken van herkenbare voorbeelden van personen, groepen, gebeurtenissen of ontwikkelingen.

Wenk: Aan de hand van eenvoudige voorbeelden leren we leerlingen bestaande historische beeldvorming - ook uit de eigen leefwereld - kritisch bekijken, bv. 'de goeden' tegen 'de slechten' in historische films is een stereotype weergave terwijl de werkelijkheid genuanceerder was.

Wenk: Je kan aangeven dat we vandaag anders kijken naar dingen die mensen vroeger logisch vonden zoals het beeld van de aarde die plat is, het recht hebben op het bezit van slaven, de positie van de vrouw in de samenleving, vrijheid van mening, inspraak ... Je kan bij beeldvorming aandacht schenken aan begrippen zoals meerdere perspectieven, het 'wij-zij-denken', veralgemeningen en de mogelijke gevolgen ervan.

LPD 4 De leerlingen leggen gelijkenissen en verschillen tussen vroeger en nu uit aan de hand van voorbeelden.

Wenk: Je kan voor het invullen van dit leerplandoel vertrekken van andere leerplandoelen of thema's. Zo kan je de verschillen en gelijkenissen tussen vroeger en nu bekijken in gezondheidszorg, communicatiemiddelen, onderwijs, transportmiddelen, voedingspatronen ... Hier ligt een uitgelezen kans om de praktijkgerichte vorming van de leerling en de evolutie daarin te betrekken.

LPD 5 De leerlingen lichten de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin toe.

Duiding: In de eerste graad gaat het om een eerste en laagdrempelige kennismaking. Het leerplandoel wordt verder uitgediept in de 2de en 3de graad.
Er is sprake van een 'democratische rechtsstaat' als willekeur wordt vermeden.
In een rechtsstaat zijn er dan ook een aantal 'principes' zoals: rechten gelden voor iedereen en iedereen moet gelijk behandeld worden, vrije meningsuiting, stemrecht ...
De leerlingen verwerven inzicht in de 'werking' van de democratische rechtsstaat. Leerlingen leren inzien hoe waardevol een democratische rechtsstaat voor hen is ('betekenis' van een democratische rechtsstaat).
Met 'verantwoordelijkheid' wordt onder meer bedoeld dat leerlingen zowel rechten als plichten hebben. Verantwoordelijkheid opnemen kan als individu maar kan ook via een gezamenlijk engagement.

4.2 Zich bewust worden van de wereld en de ruimte waarin we leven

Minimumdoelen

LPD 6 De leerlingen lokaliseren zichzelf en plaatsen met behulp van lokalisatie- en oriëntatietechnieken.

Duiding: 'Oriëntatietechnieken' zoals

- gebruik maken van een kompas;
- oriënteren van een kaart aan de hand van waargenomen landschapselementen;
- oriënteren met de zon.

‘Lokalisatietechnieken’ zoals

- gebruik maken van een navigatiesysteem (bv. gps);
- aanduiden van een plaats op een kaart.

Het is belangrijk dat dit leerplandoel functioneel wordt ingevuld.

Wenk: Voorbeelden van zichzelf lokaliseren: leerlingen kunnen aan hun vrienden uitleggen waar ze zich bevinden of in een noodsituatie aangeven waar ze precies zijn, ze vinden via een (wandel)gps de weg naar het station ...

Plaatsen lokaliseren kan heel eenvoudig zoals iets bevindt zich links van het station en rechts van de kerk, ten westen van een land ...

Je kan daarbij gebruik maken van relevante kaarten, zowel online (google maps, waze ...) of analoog (bv. routeplan van een bus).

LPD 7 De leerlingen geven voorbeelden van natuurlijke en menselijke landschapselementen in een landschap.

Duiding: Natuurlijke landschapselementen zoals bos, gras, struiken, rivieren, beken. Menselijke landschapselementen zoals energie-infrastructuur, transportinfrastructuur, hoogbouw en laagbouw.

Wenk: Dit leerplandoel vormt een opstap naar LPD 8. Via dit leerplandoel kan je leerlingen laten kennismaken met verschillende natuurlijke landschappen uit verschillende landen.

LPD 8 De leerlingen geven voorbeelden van eenvoudige ruimtelijke relaties in een landschap.

Wenk: Eenvoudige ruimtelijke relaties zoals tussen woonvormen en klimaat, reliëfvormen en toerisme (bv. skiën), reliëfvormen en landbouw, landbouw en klimaat. Leerlingen zien die relaties en kunnen verklaren waar ze vandaan komen.

LPD 9 De leerlingen geven voorbeelden van veranderingen in landschappen onder invloed van natuurlijke oorzaken en menselijke ingrepen.

Wenk: Natuurlijke oorzaken zoals vulkaanuitbarstingen, aardbevingen, weerfenomenen (bv. tornado, orkaan, windhoos, waterbom ...), gevolgen van klimaatverandering (bv. zeespiegelstijging en inname land door de zee, afsmelten van gletsjers en het landschappelijk uitzicht van de Alpen, verwoestijning van bepaalde regio's ...).

Menselijke ingrepen zoals bebouwing, landbouw, industrie, ontginning. Je kan leerlingen verschillende gebieden laten vergelijken met elkaar bv. hoe verschilt de impact van menselijke ingrepen om aan landbouw te doen in België ten opzichte van een gebied in Afrika of Azië?

Wenk: Je kan een link leggen met LPD 8 (ruimtelijke relaties).

LPD 10 De leerlingen zetten **geografische hulpbronnen** met inbegrip van **GIS-viewers** functioneel in.

Duiding: Geografische hulpbronnen zoals digitale en niet-digitale kaarten, atlas, beeldmateriaal.

Wenk: Je mag het gebruik van GIS-viewers eenvoudig en beperkt houden. Zo kan je al vertrekken van Google Earth, Google Maps of Google Street View waar je eenvoudige dingen laat aanduiden (bv. restaurants) of leerlingen een weg van een plaats naar een andere plaats laat uitstippelen.

Wenk: Het is niet de bedoeling om dit leerplandoel afzonderlijk te realiseren. Je behandelt het leerplandoel best binnen een globaal thema. Voorbeelden:

- via Google Earth de impact van de mens laten bekijken in bepaalde landschappen zoals aanleg van wegen en ontbossing van het Amazonewoud;
- via Google Street View een landschap bekijken.

4.3 Financieel en economisch bewust worden

Minimumdoelen

LPD 11 De leerlingen beargumenteren binnen een gesimuleerd persoonlijk en beschikbaar gezinsbudget keuzes bij aankopen rekening houdend met

- hun reële en gecreëerde behoeften;
- factoren die hun koopgedrag beïnvloeden;
- voor- en nadelen van sparen en lenen.

Duiding: Met ‘gesimuleerd beschikbaar persoonlijk en gezinsbudget’ bedoelen we een gegeven bedrag als uitgangspunt, bv. 20 euro persoonlijk budget of 1500 euro gezinsbudget.

‘Reële behoeften’ zijn behoeften die noodzakelijk zijn om te kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven. Bij ‘gecreëerde behoeften’ schaf je dingen aan die niet echt noodzakelijk zijn, maar die gecreëerd zijn door andere factoren; bv. je hebt kleding genoeg maar de mode verandert, je smartphone werkt nog perfect maar er komt een nieuw model uit.

‘Factoren die het aankoopgedrag beïnvloeden’ zijn bijkomende kosten, status, reclame, verkoopspijntijken (zoals solden en koppelverkoop), groepsdruk en (sociale) media.

Wenk: Het is belangrijk dat leerlingen inzien dat lenen (bv. geld lenen bij vrienden) risico’s meebrengt. Je kan wijzen op de voordelen van sparen zoals geld hebben als het echt nodig is, sparen voor een groter doel.

Het verwerven van voldoende zelfkennis, zelfbewustzijn en weerbaarheid ondersteunt het komen tot meer evenwichtige en verantwoorde keuzes.

Extra: Je kan de leerlingen stimuleren om na te denken over de mate waarin hun keuzes duurzaam zijn. Daarbij neem je sociale, economische en milieuaspecten mee. Voorbeelden:

- bij aankopen of gebruik van producten en diensten rekening houden met het milieu en grondstoffen die niet onuitputtelijk zijn;
- bij aankopen rekening houden met gewenste arbeidsomstandigheden, correcte loonsvoorwaarden;
- economisch verantwoord consumeren. Dat betekent dat je verspilling vermijdt en rekening houdt met je budget, prijs-kwaliteitverhouding ... (Profit – in de [Duurzame ontwikkelingsdoelen](#) Prosperity genoemd).

LPD 12 De leerlingen lichten het belang van persoonlijk administratiebeheer toe.

Wenk: Je kan leerlingen concrete tips geven voor het bewaren van documenten bv. kastickets bewaren om goederen vlot te kunnen omruilen als ze stuk zijn of zijn vervallen voor het verstrijken van de houdbaarheidsdatum.

Wenk: Je hebt aandacht voor de impact van de digitalisering, zo worden kastickets vaak niet langer afgedrukt. Je kan best voorbeelden aanreiken die aansluiten bij de leefwereld van jongeren; denk aan concert- en ingangstickets, vervoersbewijzen.

LPD 13 De leerlingen beoordelen courante betaalmiddelen en verkoopkanalen op het vlak van kosten, risico's, veiligheid en fraudegevoeligheid.

Duiding: Betalingen gebeuren meer en meer in een elektronische omgeving, ook door jongeren. Het is belangrijk dat leerlingen weten hoe ze courante betaalmiddelen en verkoopkanalen kunnen gebruiken en weten welke kosten en modaliteiten (bv. voorwaarden zoals de leeftijd waarop je een bankrekening kan openen, toestemming van ouders, dag- of weeklimieten) eraan verbonden zijn.

Bij het uitvoeren van betalingen houden de leerlingen rekening met mogelijke fraude en malafide praktijken. Leerlingen zijn zich bewust van praktijken van internetfraude zoals phishing, fraude bij online (ver)kopen en weten dat uiterste voorzichtigheid de regel is als een betalingssysteem wordt voorgesteld.

Wenk: Je kan je best beperken tot actuele verkoopkanalen en betaalmiddelen waar jongeren van de eerste graad toegang toe hebben: betaalmiddelen zoals cash geld, pré-paid-kaarten, bankkaart; verkoopkanalen zoals winkels, supermarkten, webshops.

LPD 14 De leerlingen lichten de rol van gezinnen als consumenten en bedrijven als producenten in de economie toe.

Duiding: Gezinnen en bedrijven maken elke dag keuzes inzake productie of consumptie, rekening houdend met een aantal factoren zoals (gezins)budget, gezinssamenstelling, gezondheid, sociale achtergrond, maatschappelijke tendensen (bv. toegenomen aandacht voor voedselintoleranties, vegetarisme, veganisme). Bovendien hebben ze elkaar nodig: de gezinnen bieden arbeid aan bij de bedrijven in ruil voor geld; met dat loon worden goederen en diensten aangekocht bij bedrijven.

Als opstap naar gezinnen kan je vertrekken van het persoonlijk budget.

Wenk: Wat betreft de productie van goederen en diensten kan je de leerlingen laten kennismaken met een aantal kernactiviteiten zoals aankoop, verkoop, productie

en administratie. Je kan vertrekken vanuit concrete situaties, bv. waaruit bestaat mijn lunch en wie zorgt voor de productie en verkoop?

LPD 15 De leerlingen lichten toe hoe inkomsten en uitgaven van de overheid impact hebben op de economie en de samenleving.

Duiding: In de eerste graad gaat het om een eerste en laagdrempelige kennismaking. In hun directe omgeving vangen leerlingen via ouders of media allerhande signalen op over de rol van de overheid.

Wenk: Via voorbeelden uit de actualiteit kan je illustreren dat de overheid zorg draagt voor de samenleving via uitgaven zoals onderwijs, gezondheidszorg, infrastructuur, openbaar vervoer. Je kan ook denken aan voorbeelden die herkenbaar zijn voor de leerlingen zoals subsidies voor sport- en jeugdverenigingen of een jongerenabonnement voor openbaar vervoer. Als gevolg van de keuzes van de overheid hebben meer jongeren toegang tot openbare sportterreinen, vervoer, onderwijs ...

Wenk: Ook in de economie speelt de overheid een belangrijke rol. Zo moeten bedrijven rekening houden met milieu- en andere voorschriften bij de productie van goederen en diensten en tracht de overheid de consumptie van ongezonde voeding via hoge taksen (bv. vet-, suiker- of frisdranktaks) te verminderen. Als opstap kan je vertrekken van een schoolse situatie zoals het aanbod in drankautomaten.

LPD 16 De leerlingen lichten het belang van maatschappelijk verantwoord ondernemen in profit en non-profit organisaties toe.

Duiding: Bij 'maatschappelijk verantwoord ondernemen' houdt een onderneming rekening met de gevolgen op milieu-, sociaal en economisch vlak. De leerlingen moeten zich bewust zijn van de invloed die ondernemingen kunnen uitoefenen bv. door tewerkstelling van kansengroepen of aandacht voor het milieu.

'Profitorganisaties' zijn gericht op het maken van winst, maar hebben ook impact op de omgeving.

'Non-profitorganisaties' (bv. ziekenhuizen, kinderopvang, opvoedingsinstellingen, maatwerkbedrijven, sportverenigingen ...) hebben geen financieel winstoogmerk. Ze genereren inkomsten uit de verkoop van goederen en diensten om die in te zetten voor maatschappelijke doelen.

Wenk: Je kan best werken met voorbeelden uit de leefwereld van de jongeren of op basis van de actualiteit. Denk aan festivalorganisatoren die ecoteams inzetten en (jonge) festivalgangers sensibiliseren voor het inleveren van lege verpakkingen, tickets aanbieden met inbegrip van openbaar vervoer ...

Het is zinvol om dit leerplandoel te combineren met andere leerplandoelen binnen dit leerplan en het te behandelen binnen een globaal thema.

Extra: Je kan bij dit leerplandoel linken leggen met de [duurzame ontwikkelingsdoelstellingen](#).

5 Lexicon

Het lexicon bevat een verduidelijking bij begrippen die in het leerplan worden gebruikt. Die verduidelijking gebeurt enkel ten behoeve van de leraar.

Courante westerse periodisering

Prehistorie, oude nabije oosten, klassieke oudheid, middeleeuwen, vroegmoderne tijd, moderne tijd, hedendaagse tijd.

Duurzame ontwikkelingsdoelen

Duurzame ontwikkelingsdoelstellingen of Sustainable Development Goals (SDG's) zijn de 17 doelstellingen en subdoelstellingen die de Verenigde Naties goedkeurde in 2015. Die doelen moeten mensen en landen aanzetten tot actie in domeinen die van cruciaal belang zijn voor de mensheid en de planeet. De doelstellingen zijn geïntegreerd en ondeelbaar en zorgen voor een evenwicht tussen de drie dimensies van duurzame ontwikkeling: de economische, sociale en milieudimensie. De doelstellingen kunnen worden onderverdeeld in vijf thema's: mensen (people), planeet (planet), welvaart (prosperity), vrede (peace) en partnerschap (partnership).

Geografische hulpbronnen

Geografische hulpbronnen zoals kaart, atlas, bestemmingsplan, satellietbeeld, luchtfoto, weerbericht, online routeplanner, statisch bronnenmateriaal, GIS-viewer.

GIS-viewer

Een Geografisch Informatie Systeem (GIS) is een computerprogramma waarbij data met een geografische dimensie in kaart worden gebracht. Voorbeelden van eenvoudige GIS-viewers: Google Earth, Google Maps, Google Street View.

Historische fenomenen

Historische personen, groepen, gebeurtenissen, ontwikkelingen ...

6 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

6.1 Infrastructuur

Een leslokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid;
- met een grote, goed zichtbare tijdlijn met de in het leerplan opgesomde periodes;
- met een grote kaart van de wereld, Europa en België;
- met de mogelijkheid om actualiteit een plaats te geven.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

7 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en een toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken

Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

8 Concordantie

8.1 Concordantietabel

De concordantietabel geeft duidelijk aan welke leerplandoelen de minimumdoelen (MD) realiseren.

Leerplandoel	Minimumdoelen
1	MD 08.01
2	MD 08.02
3	MD 08.04
4	MD 08.03
5	MD 07.01
6	MD 09.01
7	MD 09.02
8	MD 09.03
9	MD 09.04
10	MD 09.05
11	MD 11.01
12	MD 11.01
13	MD 11.02
14	MD 11.03
15	MD 11.03
16	MD 11.03

8.2 Minimumdoelen basisvorming

- 07.01 De leerlingen lichten de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin toe.
(Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.)
- 08.01 De leerlingen situeren historische elementen uit hun leefwereld en historische fenomenen in tijd en ruimte op een gegeven tijdlijn met de courante historische periodes en op een kaart.
Onderliggende (kennis)elementen:
- De zeven periodes van het courante westerse referentiekader: de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid, de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de moderne tijd en de hedendaagse tijd
- 08.02 De leerlingen vergelijken aangereikte bronnen over eenzelfde historisch fenomeen met aandacht voor de maker(s) van de bronnen.
- 08.03 De leerlingen leggen aan de hand van voorbeelden gelijkenissen en verschillen uit tussen heden en verleden.
(Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.)
- 08.04 De leerlingen lichten betekenissen toe van historische fenomenen.
(Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.)
- 09.01 De leerlingen lokaliseren zichzelf en plaatsen met behulp van lokalisatie- en oriëntatietechnieken.
- 09.02 De leerlingen illustreren natuurlijke en menselijke landschapselementen in een landschap.
- 09.03 De leerlingen illustreren eenvoudige ruimtelijke relaties in een landschap.
- 09.04 De leerlingen illustreren dat landschappen veranderen onder invloed van natuurlijke oorzaken en menselijke ingrepen.
- 09.05 De leerlingen zetten geografische hulpbronnen met inbegrip van GIS-viewers functioneel in.
(Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.)
- 11.01 De leerlingen beargumenteren hun keuzegedrag bij aankopen rekening houdend met hun behoeften, met een persoonlijk budget en een beschikbaar gezinsbudget en met factoren die hun koopgedrag beïnvloeden.
Onderliggende (kennis)elementen:
- Reële en gecreëerde behoeften
 - Sparen en lenen
 - Belang van persoonlijk administratiebeheer
- 11.02 De leerlingen beoordelen courante betaalmiddelen en courante verkoopkanalen op het vlak van veiligheid, risico's en kosten.
Onderliggende (kennis)elementen:

- Fraude

11.03 De leerlingen lichten de rol van gezinnen, bedrijven en overheid in de economie toe.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Inkomsten en uitgaven
- Consumeren en produceren
- Maatschappelijk verantwoord ondernemen
- Profit en non-profit

ONTWERP

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	4
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	6
2.1	Samenhang met het basisonderwijs	6
2.2	Samenhang in de eerste graad	7
2.2.1	Samenhang met leerplannen van de algemene vorming	7
2.2.2	Samenhang met de basisopties	7
2.3	Plaats in de lessentabel	7
3	Pedagogisch-didactische duiding	7
3.1	Maatschappelijke vorming en het vormingsconcept.....	7
3.2	Krachtlijnen	7
3.3	Opbouw.....	8
3.4	Leerlijnen.....	8
3.4.1	Samenhang met het basisonderwijs	8
3.4.2	Samenhang in de eerste graad	8
3.4.3	Samenhang met de tweede graad en derde graad.....	9
3.5	Maatschappelijke vorming in een observerende en oriënterende graad	10
3.6	Aandachtspunten.....	10
3.7	Leerplanpagina.....	11
4	Leerplandoelen	11
4.1	Zich bewust worden van heden, verleden en geschiedenis	11
4.2	Zich bewust worden van de wereld en de ruimte waarin we leven	13
4.3	Financieel en economisch bewust worden.....	15
5	Lexicon	18
6	Basisuitrusting	18
6.1	Infrastructuur	18
7	Glossarium.....	19

8	Concordantie	20
8.1	Concordantietabel.....	20
8.2	Minimumdoelen basisvorming	21

ONTWERP